

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37>

УДК 338.349.3

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

STATE POLICY OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Урба Світлана Іванівна

доктор економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1778-8845>

Urba Svitlana

Ivan Franko National University of Lviv

У статті розглянуто теоретичні основи соціального захисту населення. Досліджено підходи до розуміння державної політики соціального захисту населення та особливостей її реалізації в умовах війни. Обґрунтовано актуальність та проаналізовано сучасний стан сфери соціального захисту населення. Наведено основні нормативно-правові акти та програми у сфері регулювання соціального захисту населення, які були прийняті в період воєнного стану. Аргументовано, що низька ефективність прийняття якісних управлінських рішень та забезпечення економічної безпеки держави підтверджується недостатнім рівнем фінансового забезпечення соціального захисту населення. Зазначено, що параметри ефективності державної політики соціального захисту стримує низький рівень якості життя населення, який виступає першочерговою проблемою його соціальної захищеності та недостатньої забезпеченості соціальної безпеки в системі економічної безпеки держави. Окрему увагу зосереджено на необхідності удосконалення роботи соціальних служб з використанням цифрових технологій з метою створення комфортних умов отримання соціальної допомоги категоріям населення, які її потребують. Запропоновано стратегічні пріоритети державної політики соціального захисту населення та забезпечення економічної безпеки України.

Ключові слова: державна політика, соціальна політика, соціальний захист населення, соціальна безпека, економічна безпека держави.

The article covers the theoretical foundations of social protection of the population. The approaches to understanding the state policy of social protection of the population and the peculiarities of its implementation in the conditions of war are studied. The relevance of the subject is substantiated, and the current state of the social protection of the population is analyzed. The article outlines the main legal acts and programs in the field of social protection regulation adopted during martial law. Thus, the analysis of the basic principles of social policy shows the weak institutional capacity of program documents and the failure to achieve the goals of state policy to ensure the social protection of the population and strengthen the economic security of the state. The article argues that the low efficiency of making quality management decisions and ensuring the economic security of the state is confirmed by the insufficient level of financial support for the social protection of the population. The parameters of efficiency of the state social protection policy are hampered by the low level of quality of life of the population, which is the primary problem of its social security and insufficient provision of social security in the system of economic security of the state. Special attention is focused on the need to improve the work of social services using digital technologies in order to create comfortable conditions for receiving social assistance for categories of the population in need. The article emphasizes that the state social security policy should be aimed not only at social assistance, education, housing programs, health care, and improving the standard and quality of life of the population but also at ensuring the economic security of Ukraine. The author proposes strategic priorities of the state social protection and economic security policy, in particular: ensuring conditions for the development of human capital intellectualization processes; realization of the potential of the social protection sector; promotion of the social support and social security system; improvement of the quality of life and material well-being of society; strengthening the information security of the state and its counteraction to military aggression.

Keywords: state policy, social policy, social protection of the population, social security, economic security of the state.

Постановка проблеми. В умовах існуючих викликів запорукою забезпечення добробуту населення, підвищення рівня й якості життя за умов конкурентоспроможної національної економіки та в контексті зміцнення економічної безпеки держави виступає ефективна реалізація державної політики соціального захисту населення. Остання створює умови для соціально-економічного розвитку та впливає на економічну динаміку, забезпечення соціальних гарантій держави, динаміку та структуру зайнятості, а також на формування соціальної справедливості у суспільстві та соціальної безпеки.

Сформована система соціального захисту населення в Україні досі залишається фрагментарною за цільовим спрямуванням, обмеженою наявних ресурсах, характеризується низькою ефективністю функціонування інститутів, що обумовлює її слабкість, недосконалість та відсталість від європейських соціальних стандартів. Вирішення проблем соціального захисту населення та усунення наявних диспропорцій в їх розвитку вимагає формування відповідної державної політики. З огляду на це, актуалізується потреба визначення пріоритетів державної політики соціального захисту населення та розробки ефективних механізмів задля їх досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та реалізації державної політики соціального захисту населення є об'єктами наукових праць таких учених як Н. Б. Болотіна, Н. П. Борецька, К. В. Дубик, О. І. Кадикало, О. Б. Жук, П. І. Шевчук, Л. М. Черенько, Л. Г. Чернюк та інші. Водночас, потребують уваги дослідження у напрямі обґрунтування пріоритетів та механізмів реалізації державної політики соціального захисту населення в системі економічної безпеки України.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення особливостей формування державної політики соціального захисту населення та обґрунтування пріоритетів її реалізації в системі економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах соціальних деформацій, зниження рівня й якості життя основним індикатором соціального розвитку держави виступає соціальний захист населення. Розкриття державної політики соціального захисту, яка за своїми змістовими характеристиками та особливостями є складною та багатогранною, потребує аналізу наукових підходів до її трактування.

Основні засади державної політики у соціальній сфері визначені в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», зокрема: забезпечення прав і свобод громадян, які гарантовані Конституцією України, на основі впровадження європейських стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг; забезпечення доступним житлом громадян, розроблення потужного державного замовлення на будівництво соціального житла, впровадження доступного іпотечного кредитування; надання населенню соціальних гарантій через систему соціальних стандартів і пільг; удосконалення системи пенсійного забезпечення, створення належних умов життя для людей похилого віку, стимулювання розвитку недержавної системи пенсійного страхування; забезпечення розміру соціальних виплат, які є основним джерелом доходів, на рівні, вищому за прожитковий мінімум, удосконалення механізму підтримки соціально незахищених верств населення тощо [9]. Представлені гарантії та заходи, які характерні соціальній сфері в сукупності потрібно розглядати як соціальний захист населення.

Питання забезпечення соціального захисту населення досліджені у працях багатьох провідних вітчизняних учених-економістів, однак загалом ця проблема залишається недостатньо структурованою, тому часто зумовлює використання загальних і неефективних механізмів державного управління. Втім, ситуація, що склалася в соціальній сфері, свідчить про недосконалість державної політики. У контексті цього, слушною є думка Н. Борецької, що соціальний захист – це комплексна система соціальних й економічних прав та гарантій, що закріплюються державою і реалізуються її соціальною політикою через механізми забезпечення належного рівня життя, що достатній для відтворення та розвитку особистості» [2, с. 84].

Соціальний захист в контексті державної діяльності розглядає Н. Болотіна, акцентуючи увагу на тому, що це поняття є змістом соціальної функції держави та системою організаційно-економічних, а також юридичних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі. Крім того, під соціальним захистом науковець розуміє соціально-захисну діяльність держави щодо убезпечення населення від негативного впливу соціальних ризиків [1, с. 56]. На нашу думку, державну політику соціального захисту потрібно ототожнювати із соці-

альною політикою, яка розкривається у соціальному захисті, що є невід'ємною складовою державної політики.

На формування характеру та набору основних інструментів державної політики соціального захисту населення з метою забезпечення економічної безпеки мають вплив як об'єктивні (макроекономічні процеси, рівень соціальної безпеки держави, потужний виробничо-ресурсний потенціал держави, розвиток людського капіталу, місце держави в міжнародному поділі праці, стан внутрішнього ринку праці рівень міграції населення та ін.), так і суб'єктивні (політична ситуація в країні, соціально-економічний розвиток, масштаби корупційних впливів, ментальність та психологія мислення населення та ін.) чинники.

Своєю чергою державна політика у сфері соціального захисту населення, з одного боку, є адекватною відповіддю на запити, що формують сучасні виклики і загрози соціальній та економічній безпеці держави, а з іншого – відображенням реального стану розвитку соціальної сфери, ситуація в якій зумовлює необхідність розроблення ефективних механізмів управлінського впливу в системі економічної безпеки держави.

В Україні політика соціального захисту реалізується через такі напрями соціального забезпечення та соціальної допомоги, як матеріальне забезпечення економічно активного населення, пенсіонерів; матеріальна допомога сім'ям з дітьми; соціальна допомога найбільш незахищеним категоріям населення; надання компенсації, індексації та пільг населенню; соціальне обслуговування тощо.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який формує і реалізує державну політику соціального захисту населення є Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики), що забезпечує діяльність щодо соціального страхування, оплати, нормування та стимулювання праці, соціального обслуговування населення, пенсійного забезпечення, соціально-трудова відносин, трудової міграції тощо [10].

Центральним органом виконавчої влади, який через Міністерство соціальної політики реалізовує державну політику соціального захисту населення, є Національна соціальна сервісна служба України. Основними функціями Нацсоцслужби є: забезпечення соціального захисту населення і захисту прав дітей, здійснення відповідного контролю під час надання соціальної підтримки населенню, а також координація дій органів влади і органів

місцевого самоврядування щодо проведення соціальної роботи, надання базових соціальних послуг і соціальної підтримки потребуючим жителям територіальних громад [10].

Значним викликом для державної системи соціального захисту, а також для соціальних інститутів, які надавали соціальні послуги населенню стало запровадження воєнного стану в Україні. У цих умовах Мінсоцполітики України постійно проводить моніторинг функціонування закладів соціального захисту населення, насамперед тих, що надають соціальні послуги населенню. Зазначимо, що за період війни значна кількість закладів, які займаються питаннями соціальної підтримки та захисту населення, зазнали значних руйнувань. Тому одним із пріоритетних завдань державної політики соціального захисту населення має стати забезпечення громадян своєчасною, доступною, якісною підтримкою, побудова системи надання соціальних послуг та здійснення соціальної роботи, наближеної до кращих європейських практик у повоєнний період.

Розроблення прикладних засад реалізації державної політики соціального захисту населення вимагає, насамперед, ідентифікації ключових проблем їх розвитку. Проведення комплексного дослідження соціальної сфери забезпечить можливість визначення цих проблем, які наведені нижче.

Про наявність недоліків державної політики соціального захисту населення свідчать практичні результати реалізації основних її засад. Йдеться про фактичне невиконання цільових завдань державної соціальної політики, які були визначені у програмних документах розвитку соціальної сфери. Це дає підстави стверджувати про низьку інституційну спроможність програмних документів, недосягнення цілей державної політики, що формують її неспроможність в цілях забезпечення соціального захисту населення та зміцнення економічної безпеки держави.

Сьогодні в Україні внесено зміни до законодавчої бази, що дає змогу забезпечити реалізацію ефективної державної політики, зокрема, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях». Ці зміни стосуються законів України «Про соціальні послуги», «Про правовий режим воєнного стану» [8; 11]. Реалізація зазначеного нормативного документу дозволить забезпечити

оперативне надання соціальних послуг громадянам, які постраждали в умовах введення на території України воєнного стану з метою збереження їх життя та здоров'я [11].

Стримує параметри покращення соціальної сфери в системі економічної безпеки держави недостатній розвиток соціальних послуг, які виступають ключовим інструментом соціального захисту населення та в значній мірі забезпечують підвищення якості життя суспільства. Порядок надання соціальних послуг регулюється Законом України «Про соціальні послуги», який розроблений на основі використання європейського досвіду, спрямований на формування конкурентного ринку соціальних послуг та доступним для усіх суб'єктів системи надання таких послуг.

Реалії сьогодення доводять, що Україна, як більшість країн світу, стикається з такими проблемами, як воєнні дії, демографічні зміни, низькі темпи економічного зростання, міграція, швидкі зміни в структурі зайнятості та появу її нових форм, зростання безробіття, нестабільність доходів, осіб, яких віднесено до середнього класу. Все це актуалізує питання модернізації процесів надання соціальних послуг населенню та формування нових моделей соціальної підтримки. Зазначимо, що в останні роки були здійснено ряд заходів, які стосувалися реформування сфери надання соціальних послуг, яка залишається недостатньо ефективною. Проте ці заходи не мали впливу на систему надання соціальних послуг і не дали бажаних результатів у вигляді високого рівня соціального захисту осіб та сімей з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують захисту та допомоги. У процесі децентралізації повноваження з фінансування надання базових соціальних послуг були передані територіальним громадам, більшість з яких є неспроможними для належного забезпечення фінансування таких соціальних послуг. Наявні соціальні послуги в основному здійснюються лише для невідкладних потреб вразливих груп населення, недостатньо орієнтовані на запобігання виникненню складних життєвих обставин, рідко формують у людині бажання та навички реінтеграції у суспільство, що зумовлює значне зростання кількості таких осіб, які опиняються під опікою територіальної громади. Таке реформування системи соціальних послуг виявилось успішним лише для тих громад, які володіли достатнім рівнем доходів місцевого бюджету. Як наслідок, фінансування соціальних послуг для насе-

лення здійснюється за залишковим принципом, а в деяких громадах не здійснюється через обмежені ресурси місцевого бюджету, що тягне за собою відтік фахівців.

Важливим документом реалізації визначених пріоритетів державної політики є Концепція реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей, схвалена Кабінетом Міністрів України від 26 серпня 2020 року. Основною метою Концепції є визначення та впровадження ефективної моделі взаємодії між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування для реалізації державної політики соціального захисту населення та захисту прав дітей із забезпеченням сервісного підходу до надання соціальних послуг та дотриманням принципу їх максимальної доступності для споживачів, а також здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у зазначеній сфері [12].

Не менш важливим програмним документом, який визначає реалізацію державної політики соціального захисту населення в Україні, є проект Стратегії розвитку системи соціальних послуг в Україні на період 2021–2025 рр., який ще не ухвалений [15]. Метою Стратегії є створення нормативних передумов для запровадження персоніфікованих методів обліку, надання та фінансування соціальних послуг для забезпечення ефективності, доступності та якості соціальних послуг для всіх отримувачів, незалежно від їх місця проживання у відповідності до гарантованих державою стандартів. Результатом виконання Стратегії було визначено формування ефективного та доступного механізму реалізації державної політики розвитку системи соціальних послуг в Україні.

Зазначимо, що Стратегія соціального захисту населення набуває особливого значення, враховуючи чітко виражене прагнення громадян зберегти високий рівень соціального захисту та соціальних послуг для всіх за існуючих бюджетних обмежень. Саме системи соціального захисту, соціальні трансферти та захист від соціальних ризиків відіграють важливу роль у розвитку та збереженні політичної стабільності. У країнах Європейського Союзу близько 28,5% ВВП припадає на соціальний захист, найбільший відсоток у цих витратах займають пенсії за віком та охорона здоров'я [16, с. 165].

Недостатній рівень фінансової підтримки заходів щодо соціального захисту населення підтверджує низьку ефективність прийняття

якісних управлінських рішень та забезпечення економічної безпеки держави. В останні роки спостерігається позитивна динаміка зростання витрат зведеного бюджету на сферу соціального забезпечення України в абсолютних величинах, проте їх частка у ВВП та загальних видатках бюджету зменшується. Це свідчить про інституційну недооцінку важливості соціальної сфери та неефективність механізмів її бюджетного фінансування. Якщо аналізувати динаміку видатків бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, то за останні роки цей показник характеризується сталим зростанням. Так, у 2022 році на ці потреби було виділено 455,2 млрд грн бюджетних коштів, що на 87,9 млрд грн більше за показник 2021 року [3].

Стримує параметри ефективності державної політики соціального захисту низький рівень якості життя, який виступає першочерговою проблемою соціальної захищеності населення та, відповідно, недостатньої забезпеченості соціальної безпеки в системі економічної безпеки держави. Якщо упродовж 2017-2019 років в Україні було характерне зростання доходів та зменшення масштабів бідності, то у 2020 році показники рівня та якості життя зазнали значного падіння. Так, середньодушові сукупні витрати домогосподарств у співставних цінах базового року зменшилися на 4,3%, а частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств зростає з 48,4 до 52,1% [17]. За даними Світового банку, від початку повномасштабної війни в Україні кількість людей, які живуть за межею бідності, збільшилася з 2% у 2021 р. до понад 25% у 2022 році, тобто в десять разів. За попередніми прогнозами до кінця 2023 року рівень бідності може зрости до 55% внаслідок падіння купівельної спроможності населення та скорочення соціальних виплат через значне зростання дефіциту державного бюджету [19].

На думку науковців, становлення нової моделі якості життя населення України є можливим лише в умовах відновлення та активного розвитку всіх сфер суспільного життя. Новою моделлю якості життя населення. Нова модель має включати: доступні якісні медичні послуги; сучасну сферу освіти та конкурентні освітні програми; кращі житлові умови та доступність житла; більш розвинуту інфраструктуру населених пунктів, насамперед, соціальну, транспортну, інформаційно-комунікаційну; екологічно безпечне середовище

проживання; безпечне соціальне середовище; нову модель споживання та належні умови для здорового способу життя [17, с. 15].

Ефективність державної політики соціального захисту обмежується наявністю істотних прогалин не лише у підходах до стратегування розвитку цифровізації соціального захисту населення, але й реалізації її можливостей у контексті гарантування економічної безпеки держави. Відтак, є підстави констатувати, що стратегічний блок державної соціальної політики в цілому реалізується, хоча й не надто досконало, зокрема, через системні управлінські прорахунки на стадії проектування прикладних стратегій і програм щодо підвищення ефективності соціального захисту громадян з використанням сучасних цифрових технологій. Так, метою Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, визначено забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту населення, надання соціальних послуг, підвищення фінансової стабільності та прозорості соціальної сфери, а також оптимізації її адміністративних видатків [13]. Для реалізації поставленої мети визначено такі основні завдання, як: підвищення ефективності соціального захисту громадян; удосконалення системи управління фінансовими ресурсами сфери соціальної підтримки; автоматизація системи управління та контролю в сфері соціального захисту; технологічний розвиток інформаційних ресурсів соціальної сфери з використанням інноваційних технологій.

Зазначимо, що перші кроки щодо впровадження цифрових технологій у сферу соціального захисту були зроблені у 2018 році в рамках проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», у процесі реалізації якого було створено централізовану Інформаційно-аналітичну систему управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL) [7]. На сьогодні категорія населення, яка потребує соціального захисту, має можливість отримувати окремі виплати та послуги завдяки можливостям цифрових послуг порталу Дія, порталу електронних послуг Пенсійного фонду України, Державної служби зайнятості, електронної платформи е-послуг Міністерства соціальної політики України, а також спеціально створеної в умовах війни в Україні платформи Є-Допомога [18, с. 8–9].

Подолання дестабілізуючих тенденцій розвитку соціальної сфери та вирішення їх нагальних проблем потребує, насамперед,

систематизації стратегічних пріоритетів державної політики соціального захисту населення та забезпечення економічної безпеки держави (рис. 1).

Висновки. Отже, формування та реалізація державної політики соціального захисту населення має відбуватися на основі розроблених концептуальних засад, сприяти сталому розвитку економічних процесів, активізації конкурентних переваг усіх структурних компонентів

соціальної сфери, підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, зміцненню економічної безпеки держави.

Комплексне впровадження запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність державної політики соціального захисту населення, збереження стійкості національної економіки, а також сприятиме забезпеченню економічної безпеки України у післявоєнний період.

Рис. 1. Стратегічні пріоритети державної політики соціального захисту населення та забезпечення економічної безпеки

Джерело: побудовано автором

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 126 с.
2. Борецька Н. П. Регіональні аспекти соціального захисту населення. Регіональна економіка. 2000. № 3. С. 83–88.
3. Видатки зведеного бюджету України. URL: <https://openbudget.gov.ua/nationalbudget/expenses?class=program&view=table>
4. Денисенко К. Державна політика у сфері соціального захисту: аналіз понятійно-категоріального апарату. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 2 (51). Ч. 1. С. 95–101.
5. Кадикало О. І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. № 2. С. 10–14.
6. Міністерство соціальної політики (2017). Модернізація системи соціальної підтримки населення України: Проект. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/E-Social/1.pptx>
7. Міністерство соціальної політики (2018). E-SOCIAL: Інформаційно-аналітична система управління соціальною підтримкою населення України. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/E-Social/1.pptx>.
8. Міністерство соціальної політики (2022). Соціальні послуги, які надаються під час воєнного стану та останні зміни у цій сфері. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>
9. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
10. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України. Постанова КМУ від 17 червня 2015 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>
11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>
12. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 1057-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text>
13. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020>
14. Смагло О.В. Соціальна політика: реалії та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 38 (2). С. 70–73.
15. Стратегія розвитку системи соціальних послуг в Україні на період 2021-2025: Проект. URL: <https://caritas.ua/wp-content/uploads/2021/09/strategiya-rozvytku-systemy-soczialnyh-poslug-v-ukrayini-na-period-do-2025....docx>
16. Токарський Т. Б. Трансформації соціальної політики в Україні і її проблеми. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 164–171.
17. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І., Когатько Ю. Л., Заяць В. С., Клименко Ю. А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. URL: <http://bitly.ws/RNcs>.
18. Fedirko N. (2022). Digital social protection in Ukraine: prerequisites and strategic challenges. *Social and labour relations: theory and practice*, 12(1), 1–13. DOI: [https://doi.org/10.21511/slrrp.12\(1\).2022.01](https://doi.org/10.21511/slrrp.12(1).2022.01)
19. Ukraine Refugee Situation: Operational Data Portal the UN Refugee Agency. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#>

REFERENCES:

1. Bolotina, N. B. (2005). *Pravo sotsial'noho zakhystu Ukrainy* [The right to social protection of Ukraine: education. manual]: navch. posib. Kyiv: Znannia, 126 p.
2. Boretska, N. P. (2000). *Rehionalni aspekty sotsialnoho zakhystu naseleння* [Regional aspects of social protection]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, 3, 83–88. [in Ukrainian]
3. *Vydatky zvedenoho biudzhetu Ukrainy* (2023). [Expenditures of the consolidated budget of Ukraine]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table>
4. Denysenko K. (2017). *Derzhavna polityka u sferi sotsial'noho zakhystu: analiz poniatijno-katehorial'noho aparatu* [State policy in the field of social protection: analysis of the conceptual and categorical apparatus]. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia – Efficiency of public administration*, 2 (51), 1, 95–101. [in Ukrainian]
5. Kadykalo O. I. (2022). *Aktual'ni pytannia sotsial'noho zakhystu naseleння Ukrainy v umovakh voiennoho stanu* [Current issues of social protection of the population of Ukraine under martial law]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho – Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University*, no. 2, pp. 10–14. [in Ukrainian]

6. Ministry of Social Policy of Ukraine (2017). Modernizatsiia systemy sotsial'noi pidtrymky naseleння Ukrainy: Proiekt [Modernization of the system of social support of the population of Ukraine: Project]. Available at: <https://www.msp.gov.ua/files/E-Social/1.pptx>
7. Ministry of Social Policy of Ukraine (2018). e-Social: Informatsiino-analitychna systema upravlinnia sotsialnoiu pidtrymkoiu naseleння Ukrainy [e-Social: Information and analytical management system for social support of the population of Ukraine]. Available at: <https://www.msp.gov.ua/files/E-Social/1.pptx>
8. Ministry of Social Policy of Ukraine (2022). Sotsial'ni posluhy, iaki nadaiut'sia pid chas voiennoho stanu ta ostanni zminy u tsij sferi [Social services provided during martial law and recent changes in this sphere]. Available at: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>
9. Pro zasady vnutrishn'oi i zovnishn'oi polityky [About the principles of domestic and foreign policy]: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 № 2411-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo sotsial'noi polityky Ukrainy [On the approval of the Regulation on the Ministry of Social Policy of Ukraine]. Postanova KМУ vid 17.06.2015 № 423. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>
11. Pro pravovyj rezhym voiennoho stanu [About the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>
12. Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky schodo sotsial'noho zakhystu naseleння ta zakhystu prav ditej [On the approval of the Concept of implementation of state policy on social protection of the population and protection of children's rights]. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.08.2020 № 1057-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Tex>
13. Pro skhvalennia Stratehii tsyvrovoi transformatsii sotsial'noi sfery [On the approval of the Strategy of digital transformation of the social sphere]. Rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.10.2020 № 1353-r. Available at: <https://zakon.rada.ua/laws/show/1353-2020>
14. Smahlo O. V. (2019) Sotsial'na polityka: realii ta perspektyvy [Social policy: realities and prospects]. *Prychornomors'ki ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 38 (2), 70–73. [in Ukrainian]
15. Stratehiia rozvytku systemy sotsial'nykh poslug v Ukraini na period 2021–2025: Proiekt [Strategy for the development of the system of social services in Ukraine for the period 2021–2025: Project]. Available at: <https://caritas.ua/wp-content/uploads/2021/09/strategiya-rozvytku-systemy-soczialnyh-poslug-v-ukrayini-na-period-do-2025....docx>
16. Tokars'kyj T. B. (2017). Transformatsii sotsial'noi polityky v Ukraini i ii problemy [Transformations of social policy in Ukraine and its problems]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, 4, 164–171. [in Ukrainian]
17. Yakist' zhyttia naseleння Ukrainy ta pershi naslidky vijny [The quality of life of the population of Ukraine and the first consequences of the war] / Cheren'ko L. M., Poliakova S. V., Shyshkin V. S., Reut A. H., Krykun O. I., Kohat'ko Yu. L., Zaiats' V. S., Klymenko Yu. A.; Nats. akad. nauk. Ukr., In-t demohr. ta sots. doslidzh. im. M. V. Ptukhy. Elektronne vydannia. Kyiv, 2023. Available at: <http://bitly.ws/RNcs> [in Ukrainian]
18. Fedirko N. (2022). Digital social protection in Ukraine: prerequisites and strategic challenges. *Social and labour relations: theory and practice*, 12(1), 1–13. DOI: [https://doi.org/10.21511/slrrp.12\(1\).2022.01](https://doi.org/10.21511/slrrp.12(1).2022.01)
19. Ukraine Refugee Situation: Operational Data Portal the UN Refugee Agency. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#>